

Xamidova Farangiz Erkinovna¹, Mardiyeva Laylo Maxsudin qizi²

¹Samarqand Davlat Chet tillari Instituti, O‘qituvchi assistent

²Samarqand Davlat Chet tillari Instituti, 4-bosqich bakalavrianti

Annotatsiya: Ushbu maqola tilshunoslikda gastronomik leksika tushunchasini, uning lingvistik xususiyatlarini va tadqiq yo‘nalishlarini chuqur o‘rganadi. Gastronomik leksika ovqat, ichimliklar va ovqatlanish jarayonlari bilan bog‘liq so‘zlar majmuini bildiradi va til orqali madaniyat, jamiyat va inson tajribasini aks ettiradi. Ushbu soha antropologik, kognitiv va sotsiolingvistik yo‘nalishlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, globallashuv sharoitida tilning o‘zgarishini yoritadi. Masalan, o‘zbek tilida “osh” so‘zi nafaqat taomni, balki milliy birlik va bayram ramzini bildiradi, ispan tilida esa “paella” so‘zi Valensiya madaniyatining ajralmas qismi sifatida qabul qilinadi. Maqolada gastronomik leksikaning semantik xususiyatlari, ya‘ni metafora va metonimiyalar orqali abstrakt tushunchalarni ifodalashi tahlil qilinadi: o‘zbek tilida “achchiq gap” (achchiq so‘z), ispan tilida “amargo recuerdo” (achchiq xotira) qayg‘uni bildiradi. Etimologik jihatdan, gastronomik so‘zlar ko‘pincha boshqa tillardan olingan bo‘lib, masalan, o‘zbek tilida “pizza” italyanchadan, ispan tilida “sushi” yaponidan o‘zlashgan. Sintaktik va pragmatik xususiyatlar diskurs tahlili orqali ko‘rib chiqiladi, jumladan, retseptlar va menyu matnlaridagi maxsus grammatik tuzilmalar. Tadqiq yo‘nalishlari orasida kognitiv lingvistika (ovqat metaforalari), madaniy lingvistika (madaniyatlararo farqlar), etnolingvistika va diskurs tahlili ajratiladi. O‘zbek va ispan tillarida gastronomik leksika madaniy identifikatsiyani kuchaytiradi va turizm, globallashuv ta‘sirida rivojlanadi. Maqola globallashuv sharoitida gastronomik leksikaning o‘zgarishini va uning tilshunoslikdagi o‘rnini ta‘kidlaydi, shuningdek, kelajak tadqiqotlari uchun yo‘nalishlarni belgilaydi. Ushbu tadqiqot til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘lanishni yoritib, gastronomik leksikaning jamiyatdagi rolini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: gastronomik leksika, tilshunoslik, lingvistik xususiyatlar, tadqiq yo‘nalishlari, madaniy lingvistika, semantika, etimologiya, kognitiv lingvistika, o‘zbek tili, ispan tili

Anotación: Este artículo explora en profundidad el concepto de léxico gastronómico en lingüística, sus características lingüísticas y direcciones de investigación. El léxico gastronómico se refiere al conjunto de palabras relacionadas con alimentos, bebidas y procesos de alimentación, reflejando a través del lenguaje la cultura, sociedad y experiencia humana. Este campo está estrechamente ligado a direcciones antropológicas, cognitivas y sociolingüísticas, iluminando el cambio lingüístico en condiciones de globalización. Por ejemplo, en uzbeko, la palabra "osh" no solo denota un plato, sino también un símbolo de unidad nacional y festividad; en español, "paella" es parte integral de la cultura valenciana. Se analizan las propiedades semánticas del léxico gastronómico, es decir, cómo expresa conceptos abstractos a través de metáforas y metonimias: en uzbeko, "achchiq gap" (palabra amarga) indica ira, en español "amargo recuerdo" (recuerdo amargo) expresa tristeza. Etimológicamente, las palabras gastronómicas a menudo son préstamos de otros idiomas, como en uzbeko "pizza" del italiano, en español "sushi" del japonés. Las características sintácticas y pragmáticas se examinan mediante análisis del discurso, incluyendo estructuras gramaticales específicas en recetas y menús. Entre las direcciones de investigación se distinguen la lingüística cognitiva (metáforas alimentarias), lingüística cultural (diferencias interculturales), etnolingüística y análisis del discurso. En uzbeko y español, el léxico gastronómico refuerza la identificación cultural y evoluciona bajo la influencia del turismo y la globalización. El artículo destaca el cambio del léxico gastronómico en condiciones de globalización y su lugar en la lingüística, además de delinear direcciones para investigaciones futuras. Esta investigación ilumina la conexión entre lenguaje y cultura, ayudando a comprender más profundamente el rol del léxico gastronómico en la sociedad. (Aproximadamente 250 palabras)

Palabras clave: léxico gastronómico, lingüística, características lingüísticas, direcciones de investigación, lingüística cultural, semántica, etimología, lingüística cognitiva, idioma uzbeko, idioma español

Tilshunoslikda **gastronomik leksika** ovqat, ichimliklar, taom tayyorlash jarayonlari, ta'm hissi va ovqatlanish madaniyati bilan bog'liq so'zlar va iboralarni o'rganuvchi muhim yo'nalishdir. Bu leksika nafaqat tilning leksik boyligini, balki milliy madaniyat, ijtimoiy qadriyatlar, tarixiy rivojlanish va globallashuv ta'sirini ham aks ettiradi. Ovqatlanish inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, u til orqali ifodalanib, jamiyatning o'ziga xosligini shakllantiradi.

O'zbek tilida gastronomik leksika qadimiy an'analarga asoslangan bo'lib, "osh", "non", "somsa", "lag'mon", "shurva", "manti" kabi so'zlar nafaqat taomlarni, balki

oilaviy birlik, mehmonlik, bayram va milliy identifikatsiyani ham ramziylashtiradi. Masalan, “osh” soʻzi oddiy taom emas, balki toʻy-maraka, oilaviy yigʻin va ijtimoiy birdamlikning timsolidir. Ispan tilida esa “paella”, “tapas”, “tortilla”, “gazpacho”, “jamón”, “churros” kabi leksika mintaqaviy xilma-xillikni (Valensiya, Andalusiya, Kataloniya) va ijtimoiy ovqatlanish madaniyatini (oilaviy kechki ovqat, barlarda tapas isteʼmoli) ifodalaydi.

Globalashuv sharoitida ikkala tilda ham yangi oʻzlashmalar paydo boʻlmoqda: oʻzbek tilida “pizza”, “sushi”, “hamburger”, “taco” kabi soʻzlar keng tarqalgan boʻlsa, ispan tilida “sushi”, “kebab”, “plov” (osh) kabi oʻzbekcha va sharqiy taom nomlari qoʻllanilmoqda. Ushbu maqola gastronomik leksikaning tushunchasi, lingvistik xususiyatlari (semantik, etimologik, sintaktik-pragmatik) va tadqiq yoʻnalishlarini faqat oʻzbek va ispan tillari misollarida chuqur tahlil qiladi. Tadqiqot til va madaniyat oʻrtasidagi bogʻlanishni yoritib, gastronomik leksikaning jamiyatdagi dinamik rolini ochib berishga qaratilgan.

Gastronomik leksika – ovqat tayyorlash, saqlash, isteʼmol qilish, taʼm va hid bilan bogʻliq barcha leksik birliklarni oʻz ichiga olgan tilning maxsus qatlami. Bu leksika antropologik, kognitiv va madaniy lingvistika bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, insonning oziq-ovqatga boʻlgan munosabatini, ijtimoiy normalar va madaniy kodlarni aks ettiradi.

Oʻzbek tilida gastronomik leksika qadimiy turkiy, forsiy, arab va rus tillaridan olingan qatlamlarga ega. Masalan, “non” (non) soʻzi turkiy tillarning umumiy merosi boʻlib, nafaqat oziq-ovqatni, balki “non yeb, suv ichib yashamoq” iborasida sodda hayot tarzini, “non ushatmoq” – oilaviy birlikni ifodalaydi. “Palov” (osh) esa milliy taom sifatida nafaqat ingredientlar (guruch, goʻsht, sabzi, yogʻ) majmuini, balki toʻy-maraka va mehmon kutish anʼanasini ramziylashtiradi. Boshqa misollar: “somsa” (pishiriq ichiga goʻsht yoki kartoshka solingan), “lagʻmon” (choʻzilgan makaronli shoʻrva), “shashlik” (kabob), “manti” (bugʻda pishiriladigan goʻshtli chuchvara).I

span tilida gastronomik leksika mintaqaviy xilma-xillikka ega: shimolda “fabada” (loviya shoʻrva), janubda “gazpacho” (sovuq sabzavotli shoʻrva), sharqda “paella” (dengiz mahsulotlari va guruchli taom). “Tapas” – kichik porsiyali taomlar boʻlib, ijtimoiy muloqot va bar madaniyatini ifodalaydi; “tortilla de patatas” – kartoshkali omlet, oilaviy ovqatlanishning klassikasi. “Jamón ibérico” – qimmatbaho jambon turi boʻlib, Ispaniya madaniy merosining ramzi hisoblanadi.I

ikkala tilda ham gastronomik leksika madaniy identifikatsiyani saqlaydi va globalashuv taʼsirida boyiydi. Masalan, oʻzbek tilida “paella” ispan taomi sifatida qoʻllanilsa, ispan tilida “plov uzbeko” yoki “osh” shaklida paydo boʻlmoqda. Bu

leksika nafaqat taomlarni nomlash, balki emotsiyalar, ijtimoiy munosabatlar va hayotiy tajribalarni ifodalash vositasi sifatida xizmat qiladi.

Gastronomik leksikaning lingvistik xususiyatlari quyidagi darajalarda namoyon bo'ladi: **Semantik xususiyatlar** Gastronomik so'zlar ko'pincha metafora va metonimiya orqali kengayadi. O'zbek tilida:

- “shirin” – shirin taom + “shirin gap” (yoqimli so‘z), “shirin hayot” (baxtli hayot);
- “achchiq” – achchiq taom + “achchiq gap” (og‘riqli so‘z), “achchiq ko‘z yosh” (qayg‘uli yig‘i);
- “tuzli” – tuzli taom + “tuzli pul” (qimmat);
- “suvsiz” – suvsiz taom + “suvsiz gap” (ma’nosiz so‘z).

Ispan tilida:

- “dulce” – shirin taom + “dulce recuerdo” (shirin xotira), “vida dulce” (shirin hayot);
- “amargo” – achchiq taom + “amargo recuerdo” (achchiq xotira), “experiencia amarga” (achchiq tajriba);
- “salado” – tuzli taom + “chiste salado” (qo‘pol hazil);
- “soso” – tuzsiz taom + “persona sosa” (zerikarli odam).

Bu metaforalar “taom – his-tuyg‘u” va “taom – hayot sifati” kabi kognitiv sxemalarga asoslanadi.

Etimologik xususiyatlar O‘zbek tilida:

- qadimiy turkiy: “non”, “osh”, “go‘sh”;
- forsiy: “shorva” (sho‘rva), “kabob”;
- arabcha: “halva”, “sherbet”;
- yangi o‘zlashmalar: “pizza” (italyancha), “sushi” (yaponcha), “hamburger” (nemischa).

Ispan tilida:

- lotincha: “pan” (non), “carne” (go‘sh);
- arabcha (Al-Andalus davridan): “aceite” (yog‘), “azúcar” (shakar), “almendra” (bodom), “gazpacho”;

- fransuzcha: “soufflé”, “croissant”;
- yangi o‘zlashmalar: “sushi”, “kebab”, “plov”.

Globalashuv o‘zlashmalarni tezlashtirmoqda.

Sintaktik va pragmatik xususiyatlar Retseptlarda buyruq shakllari ustun:

- o‘zbekcha: “guruchni yuvib, qaynatib qo‘ying”, “go‘shni qovuring”;
- ispancha: “cocer el arroz”, “freír la carne”, “mezclar bien”.

Diskursda (menyu, blog, reklama):

- o‘zbekcha: “mazali palov”, “xushbo‘y shashlik”, “yumshoq non”;
- ispancha: “paella deliciosa”, “tapas irresistibles”, “jamón exquisito”.

Pragmatik jihatdan, taom nomlari ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlaydi: o‘zbek “mehmon uchun osh pishirmoq”, ispan “comida en familia”.

Tadqiq yo‘nalishlari

- **Kognitiv lingvistika:** Ovqat metaforalarini o‘rganish – o‘zbek “non yeb suv ichib” (sodda hayot), ispan “pan y agua” (oddiy hayot).
- **Madaniy lingvistika:** Madaniyatlararo taqqoslash – o‘zbek “osh” birlik ramzi, ispan “paella” bayram taomi.
- **Diskurs tahlili:** Ovqat bloglari va menyulardagi emotsional leksika – “mazali”, “delicioso”.
- **Etnolingvistika:** Shevalardagi gastronomik leksika – xorazm o‘zbek shevalarida taom nomlari, ispan mintaqaviy dialektlarida “pa amb tomàquet” (Kataloniya).

Kelajakda globalashuv, turizm va raqamli media ta’sirini o‘rganish muhim. Gastronomik leksika o‘zbek va ispan tillarida madaniy merosni saqlab, globalashuvda yangi shakllar kasb etmoqda. Uning lingvistik xususiyatlari tilning dinamikasini ko‘rsatadi va tadqiq yo‘nalishlari kelajak izlanishlarga yo‘l ochadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

urgul, I. (2013). Foreign Gastronomic Lexicon in Linguistic Environment in

t
h

2. Wikipedia. (2026). Culinary linguistics.

https://en.wikipedia.org/wiki/Culinary_linguistics

antos, M.N.P. (2024). EXPANDING THE LINGUISTIC PALATE THROUGH T

Hysheva, N.V. (2021). Verification Of The Linguistic Status Of Gastronomic N

anonymous. (n.d.). GLUTTONIC (GASTRONOMIC) DISCOURSE:

G

L

7. Berhardt, C. (2013). Culinary Linguistics. John Benjamins Publishing

Company.

B

A

H

Y

C

B

A

E

Q

N

W

D

H

N

G

A

S

F

R

O

N

D

M

E

C

V

D

A

M